

חג הפסח

חלק ב'

לאומיות, השגחה פרטית וחירות

פסח הוא סיפור לידתו של עם ישראל והמעבר מהיותם עבדים מדוכאים לעם סגולה ולנושאי דגלה של תורת ה'. השיעור הראשון על פסח התמקד בטעמים לעבודות ובסיבה שבעטיה שוחרר עם ישראל בסדרה של נסים. בשיעור זה, השני, נדון בלידתה הנסית של האומה הישראלית, בהשגחה הפרטית במהלך יציאת מצרים, וכיצד הפכה ידו החזקה של ה' ביציאת מצרים לאחת מאבני היסוד של אמונתנו. נסביר גם כיצד יציאת מצרים לא רק העניקה לעם ישראל חירות גופנית וזהות לאומית, אלא אף שחררה אותו רוחנית, ומאפשרת לבניו לממש את הפוטנציאל הרוחני שלהם בלימוד תורה, קיום מצוות וצמיחה אישית. לבסוף, נדון בשאלה כיצד מאפשר לנו חג הפסח לראות את עצמנו כאילו יצאנו ממצרים – לחיות מחדש את הגאולה.

השיעור יתייחס לשאלות הבאות:

- מה הייתה מטרתה של יציאת מצרים?
- מדוע יצר ה' את עם ישראל בטרם נכנסו בני ישראל לארץ מולדתם?
- כיצד מגלה יציאת מצרים הנסית את ההשגחה האלוקית?
- מה מאפיין את החירות עבור הנשמה היהודית?
- כיצד נוכל להגיע לאידיאל של הגדת הפסח, כי כל אדם יראה את עצמו כאילו הוא - אישית - יצא ממצרים?
- כיצד מלמד אותנו הפסח לרתום את הרעיונות הרוחניים ולתרגם אותם לפעולות חיוביות במהלך השנה כולה?

תיאור השיעור

חלק ראשון	נס הלאומיות של עם ישראל
חלק שני	ההשגחה האלוקית והאמונה בה'
חלק שלישי	חירות לנפש היהודית
חלק רביעי	לחיות מחדש את גאולת מצרים

במשפחתו של אבי, המסורת הייתה מקודשת במהלך השנה כולה, אך היא בלטה במיוחד בפסח, ובצדק. הן חג זה מציין את לידתו של עמנו, ומהווה תחילת ייחודנו.

אבי חי בבלגיה לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה, ונמלט ממש לפני הכיבוש הגרמני. בטרם עזבו את אנטוורפן, קבר רבים מתשמישי הקדושה שלו, בתקווה כי יבוא יום והם יוחזרו. לאחר המלחמה, הם אומנם נחשפו ונשלחו אלינו.

בין החפצים הייתה כפית יפהפייה, מוזהבת ומעוטרת בדוגמא אומנותית. אבא שמח מאוד בכפית זו, כי היא החיתה עבורו זיכרונות ילדות רבים. הכפית ניתנה לו במתנה על ידי סבו.

אבא השתמש בכפית בליל הסדר, והעביר אותה בינינו שאף אנו נשתמש בה. ובכן, ברשותי פריט שעבר ארבעה דורות! השתמש בה הצדיק הגדול ר' מוטל'ה מהורנוסטיפול, והיא משמשת תזכורת שאני קשור אליו. בטרם נפטר אבי, חילק בין ילדיו את מעט האוצרות המשפחתיים שברשותו. 'תהיה לי הנאה מכך שאראה אותם בידיכם כעת', הוא אמר. הוא נתן לי את כפית הסדר.

ילדיי משתמשים בכפית בליל הסדר, ואף ילדיהם. עבור הקטנים, זאת רק כפית מקושטת ומיוחדת. אך בעוד זמן לא רב, אף הם ידעו כי בכפית זו השתמש ר' מוטל'ה מהורנוסטיפול, ושפריט מוחשי זה הוא ראייה לשלשלת שהם מהווים בה חוליה חשובה. (מתוך *Generation to Generation*, אברהם טוורסקי, Traditional Press, עמ' 112-113).

חלק ראשון: נס הלאומיות של עם ישראל

קיומו הנסי של עם ישראל צוין אף על ידי היסטוריונים שאינם יהודים. לא רק הישרדותם של היהודים היא בלתי שגרתית, אלא אף עצם התהוותו של העם.

1. פרופסור ט.ר. גלובר, *The Ancient World*, עמ' 184-191 – לקיומו המתמשך של העם היהודי אין אה ורע בכל אומה אחרת בהיסטוריה. כיצד התהווה העם הזה?

לאף עם במזרח לא הייתה היסטוריה מוזרה יותר מאשר ליהודים... הדת העתיקה של היהודים שורדת, ואילו הדתות של כל גזע עתיק מן העולם הקדם-נוצרי נעלמו. ומלבד זאת, מוזר כי הדתות הפעילות בעולם בנויות כולן על הרעיונות הדתיים שהגיעו מן היהודים....

הנושא החשוב [שדנים בו ההיסטוריונים] איננו "מה קרה?" אלא "מדוע זה קרה? מדוע ממשיך הגזע? מדוע היהדות חיה? כיצד היא התחילה?" [בספרי] יינתן מענה לשאלות אלה... כאן טמונה הייחודיות של היהודים.

המקורות הבאים מתארים את לידתו של עם ישראל - שלימים נקרא העם היהודי - ביציאת מצרים. את הלידה הזאת מסמלת התחדשותו של הטבע כולו באביב. זוהי אחת הסיבות שהתורה דורשת כי את חג הפסח נחגוג דווקא באביב (סביב מרץ או אפריל, שמות לג:יח), כפי שמתאר המקור הבא.

2. הרב מרדכי בכר, *Gateway to Judaism*, עמ' 192 – פסח הוא חג לידתו של עם ישראל, ולידה זו משתקפת בהתחדשותו של הטבע באביב.

חגי ישראל אינם רק הנצחות של אירועים מן העבר. הם מאפשרים לנו להגיע לרוחניות הטבועה בתקופה מסוימת זו בשנה. מאז בריאת העולם, נועד חודש ניסן להיות תקופה של התחלה, לידה והתחדשות....

[לכן] מתקשר פסח לאביב, כי הוא זמן לידתו הפיזית של עם ישראל. כשם שהקרקע מניבה יכול חדש באביב, ובעונה זו פורחים ניצני הפרחים, כך נולד עם ישראל באביב. בני ישראל היו עבדים, החברה החשיבה אותם כתת-אדם, והעסיקה אותם בעבודה גופנית קשה. הם היו נתונים ללחץ מתמיד, ואפילו עיתותיהם לא היו בידיהם. במובן זה, היו בני ישראל במצרים במצב של חוסר קיום.

פסח חוגג את גאולתנו ממצב זה, את התהוותנו הפיזית כעם (זמן קצר לאחר מכן, החלה הלאומיות הרוחנית שלנו, בקבלת התורה בהר סיני בשבועות). על כן מתרחש פסח באביב, בעת לידתה ויצירתה של האומה.

פסח הוא חג הולדתו של עם ישראל, משום שהוא מציין את "הופעת הבכורה" שלנו כעם. לידתו של עם ישראל הגיעה בשלושה חלקים, וניתן להשוות אותה ליצירתו ולידתו של ילד.

גלות מצרים – העובר ברחם אמו.

יציאת מצרים – הלידה.

מיציאת מצרים ועד קבלת התורה – צמיחה והגעה לבגרות.

כל שלב מתואר במקורות הבאים.

3. הרב חיים פרידלנדר, שפתי חיים, כרך ג', עמ' 37 - העובר ברחם: התפתחותו של עם ישראל במצרים הייתה תהליך נסתר, כשם שהתפתחותו של העובר ברחם נסתרת מן העין.

[השלב] הראשון - גלות מצרים. נמשלה היא לימי העיבור כמו העובר המתרקם ומתפתח מבפנים ולא נראה מבחוץ, כך הכין הקב"ה בגלות מצרים את יצירת ישראל, וגאולתו מתוך הנהגת הסתר פנים... ולא ראו כלל כי עם ה' המה, ונדמה היה כאילו ח"ו לית דין ולית דיין, והרשעים כביכול עושים כרצונם. אולם המתבוננים יכולים היו להבחין בהשגחת השי"ת בתוך ההסתר...

4. שם, עמ' 37-38 - ההופעה המפתיעה והפתאומית של העם היהודי מתוך מצרים לאחר 210 שנות עבדות משולה ללידתו של ילד לאחר תשעה חודשי הריון.

השלב השני יציאת מצרים הנמשלת ללידה. על תקופה זו נאמר "או הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי" (דברים ד, לד). ואמר חז"ל (ילקוט"ש אות תתכח) "כאדם שהוא שומט את העובר ממעי הבהמה, כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים..."

היציאה ממצרים הייתה פתאומית ובזמן קצר ביותר. כעזיבת העובר את רחם האם (כשמשתהית הלידה יש בכך סכנה לולד), ממצב של הסתר פנים עברו ברגע אחד לגילוי של נסים גלויים... "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי" (מכילתא בשלח [השירה] פר' ג) ...

5. שם, עמ' 39 - ההתבגרות של העם היהודי כללה נטילת ההשראה הרוחנית, שקיבלנו במתנת הינם ביציאת מצרים, ובנייתה לתוך האישיות שלנו מתוך מאמצינו שלנו.

השלב השלישי - הימים שבין יציאת מצרים לקבלת התורה - ...לאחר הלידה באים ימי הגדילה. כל המדרגות שקיבלנו ב"מתנה" בעת יציאת מצרים, עלינו לעשותן יסוד וקנין בנפשנו, ע"י עבודה עצמית...

נמצא שמו"ט הימים ימי הכנה להתבססות הקנינים הרוחניים שזכו להם, כדי שיהיו ראויים לקבלת התורה ולמעמד הר סיני.

התהוותנו כעם לא דמתה להיווצרותו של אף עם אחר בהיסטוריה. אין הלאומיות שלנו מבוססת על מהפכה, על ניצחון במלחמה,

על כיבושה של חלקת אדמה, או על גילויים רגילים אחרים של גאווה לאומית ומאבק לעצמאות (הרב נתן שרמן, Artscroll Stone Chumash, שמות יב:ד-כ). כפי שרואים במקור הבא, היינו עם אפילו בטרם הייתה לנו קרקע משלנו!

6. שם, כרך ראשון, עמ' 422; כרך שלישי, עמ' 34 – קודם נהיינו לעם, ואחר כך קיבלנו את ארץ ישראל. קיומנו כעם אינו תלוי בגיאוגרפיה.

חלק א', דף תכב:

"שלא עשנו כגויי הארצות" ... עם ישראל איננו כגויי הארצות, כי התהוות האומה וקיומה אינם קשורים בארץ...

חלק ג', דף לד:

עם ישראל לא קיבל את הארץ כדרך כל העמים הזקוקים לפיסת אדמה לצורך קיומם הפיזי, עם ישראל נולד במדבר לאחר שיצא ממצרים, את התורה קיבל שם, ואף שם במדבר התגבש לממלכת כהנים וגוי קדוש.

לא בהתיישבם בא"י נעשו לעם אלא להיפך: עם היותם לעם קיבלו את התורה, ושוב כמשך ארבעים שנה נוספות שהו במדבר ואכלו מן, רק לאחר מכן קיבלו "כלי" נוסף לקיום התורה: ארץ ישראל.

תוכניתו של ה' הייתה כי בני ישראל במצרים יהיו חסרי אונים לחלוטין, כך שכאשר הם ייבנו מחדש לא יהיה להם דבר מלבד מה שנתן להם ה' והמורשת הרוחנית של האבות (הרב נתן שרמן, Artscroll Stone Chumash, שמות יב:ד-כ). כפי שמתאר המקור הבא, מטרתה של יציאת מצרים הייתה שעם ישראל יהיה עמו של ה'.

7. שם, כרך ראשון, עמ' 405-406 – מטרתה של יציאת מצרים הייתה להפוך את בני ישראל לעם ה', המגשים את מטרתו בבריא.

שכל מציאות עם ישראל נהייתה על-ידי יציאת מצרים, לא ככל העמים שנתהוו לעמים מאליהם. משא"כ עם ישראל השי"ת עשה אותם לעם ביציאת מצרים, ולא לעם רגיל כשאר העמים אלא לעמו, עם ה', כמש"כ "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים" (שמות ו, ז).

וזוהי מטרת כל יציאת מצרים ותכליתה להיות עם עובדי ה' ובניו העושים רצונו כמש"כ (שמות יט, ד-ו) "ואשא אתכם על כנפי נשרים ... והייתם לי סגולה מכל העמים ... ממלכת כהנים וגוי קדוש" ...

נקודות לסיכום החלק הראשון:

לידתו הפיזית של עם ישראל התרחשה ביציאת מצרים, באביב, בחודש ניסן. חודש זה נועד משישת ימי בראשית להיות תקופה של התחלה, לידה והתחדשות. הביטוי הפיזי של אנרגיה רוחנית זו הוא פריחת העצים והפרחים לאחר הפשרתם של הקרח והשלג החורפיים. הביטוי ההיסטורי של אנרגיה זו היה לידתה של האומה הישראלית עם גאולתה ממצרים.

בהיסטוריה העולמית, אין תופעה הדומה ללידתנו כעם. היש עם נוסף אשר נוצר כעם ללא קרקע משלו, ללא כיבוש, ללא מהפכה וללא ניצחון במלחמה? לידתנו מתוך הסערה של נְפִי מצרים מעידה על העובדה כי עם ישראל הנו עם שמעל הטבע, עם ה'.

חלק שני: השגחה פרטית ואמונה בה'

הנס שבהיווצרותו ובהשרדותו של עם ישראל מלמד אותנו אמונה יהודית בסיסית – כי ה' מניע ומכוון את ההיסטוריה העולמית באמצעות השגחה פרטית. הגדרתה של השגחה פרטית היא מודעותו של ה' לכל פרט בבריאה – כולל התנהגותו של כל אדם ואדם ואף מחשבותיו ורגשותיו הפנימיים – וכן מערכת היחסים שלו עמנו ומעורבותו האישית בחיינו, המתבססת על מהותנו, האופי שלנו ומעשינו (הרב חיים פרידלנדר, אמונה והשגחה, עמ' 9). הרמב"ם מלמד אותנו כי נסי מצרים ביטאו בבירור את ההשגחה האלוקית הפרטית ויוצרים את אבן הפינה לאמונתנו בה' (לדיון מלא בנושא – עיין בשיעור "מורשה" על השגחה פרטית).

1. הרב מרדכי בכר, Gateway to Judaism, עמ' 191 – פסח פירושו "לפסוח" – לדלג, ומתייחס למודעותו של ה' ליקום ולממשלתו בו.

עצם שמו של החג מעביר מושג חשוב במחשבה היהודית. המילה פסח, כשמה כן היא, פסיחה – דילוג. שם זה נגזר מן האחרונה שבעשר המכות, שבה הכה ה' כל בכור בבתי מצרים, ופסח על בתי בני ישראל. הפסיחה הייתה מפגן ברור של ההשגחה הפרטית האלוקית, ידיעתו של ה', וכוח שליטתו על היקום עצמו.

2. ויקרא יט:לו, כה:לז-לח; במדבר טו:לח-מא; תלמוד בבלי, בבא מציעא סא:ב – זיהוים המדויק של בכורות מצרים ע"י הקב"ה, כפי שהתגלה בעשר המכות, מצביעה על ידיעת ה' הכוללת את הפרטים הקטנים והאישיים ביותר בחייו של האדם.

בבא מציעא דף סא עמוד ב

אמר רבא: למה לי דכתב רחמנא יציאת מצרים ברבית, יציאת מצרים גבי ציצית, יציאת מצרים במשקלות?

ויקרא כה:לז-לח

את כספך לא תתן לו בנשך ... אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים.

במדבר טו:לח-מא

...ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת ... אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים.

ויקרא יט:לו

מאזני צדק אבני צדק אפית צדק והיו צדק יהיה לכם אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים.

בבא מציעא שם

אמר הקדוש ברוך הוא: אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור – אני הוא שעתידי ליפרע ממי שתולה מעותיו בנכרי ומלוה אותם לישראל ברבית, וממי שטומן משקלותיו במלח, וממי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא.

העובדה כי ה' ידע אלו ילדים מצריים היו בכורות, אף בחברה שהיתה ידועה כ"שטופת-זימה", היא הדגמה של ידיעתו של ה' על כל פרט בחייו של אדם, ושל מערכת היחסים האישית שלו עם כל אחד על בסיס אותם פרטים. הפסוק "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", משדר לנו את ההשגחה הפרטית המדהימה הזו במהלך מכת בכורות. דווקא באותם תחומים בחיים שבהם ניתן להסתיר את האמת מן הזולת, מזכיר לנו ה', "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", ולכן ממני לא תוכלו להסתיר דבר.

3. רמב"ן, שמות יג:טז – הנסים ביציאת מצרים הנם עדות לכך שהקב"ה בעצמו מנהיג כל הזמן את כל הבריאה על כל פרטיה. עלינו להעביר מסר זה לילדינו ולדורות הבאים אחרינו.

הנה מעת היות עבודת גילולים בעולם ... החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ... כחשו בה' ויאמרו לא

הוא, ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ... ומהם שיודו בידיעה ומכחישים בהשגחה ...

וכאשר ירצה האלוקים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה
 כלם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו, ויודע, ומשגיח ויכול.

וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה ...

ולכן יאמר הכתוב במופתים למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ (לעיל ח יח), להורות על ההשגחה, כי לא עזב אותה למקרים
 כדעתם. ואמר (שם ט ט) למען תדע כי לה' הארץ, להורות על החידוש, כי הם שלו שבראם מאין ואמר (שם ט יד) בעבור
 תדע כי אין כמוני בכל הארץ. להורות על היכולת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו...

ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות מופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו
 עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון ...

כאשר אנו מודעים להשגחה הפרטית, באופן טבעי מעמיקה אמונתנו בה' ובהכוונתו את אירועי העולם. אכן, סיפור יציאת מצרים
 הוא הבסיס לאמונתו של היהודי בה', כפי שנוכל לראות במקורות להלן.

4. רא"ש, ארוחות חיים, פרק כו – הידיעה על יציאת מצרים היא הבסיס לאמונה בה'.

לבטוח בה' בכל לבבך ולהאמין בהשגחתו הפרטית, ובוה תקיים בלבבך היחוד השלם בהאמין בו, כי עיניו משוטטות בכל
 הארץ ועיניו על כל דרכי איש ובוהן לב וחוקר כליות.

כי מי שאינו מאמין "אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" [שמות כ, ב] אף ב"אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" [שם] אינו מאמין, ואין זה יחוד שלם,
 כי זה הוא סגולת ישראל על כל העמים וזה יסוד כל התורה כולה.

5. רמב"ם, בראשית, הקדמה – מטרתם של סיפורי האבות בתורה היא להעניק לנו גישה נכונה לאמונה בה'.

התורה יכולה לספורים מתחילת בראשית, כי הוא מורה אנשים בדרך בענין האמונה.

משלושת המקורות לעיל עולה כי האמונה בה' נבנית על הבנת ההתרחשויות שאירעו לאבותינו, ובמיוחד יציאת מצרים. זאת,
 משום שפיתוח האמונה בה' אינו רק עניין אינטלקטואלי, אלא כולל גם את רגשותיו של האדם. ניתן להשוות תהליך זה להתבוננות
 ראשונית בתמונה, ראיית התמונה כשלמות אחת, כשרק אחר כך מתבהרים הפרטים. כך, קודם צריך אדם לדעת את כל סיפור
 יציאת מצרים ואת הנהגת הבראיה ע"י האלוקים, אף אם הפרטים והשאלות הקשות של אמונה וביטחון בה' יתבררו רק בהמשך
 (על בסיס התכתבות עם הרב ראובן לויכטר, ירושלים).

נקודות לסיכום החלק השני

השגחה פרטית היא ידיעתו המקיפה של ה'. אלוקים יודע כל פרט בבראיה – כולל מעשיו של האדם וגם מחשבותיו
 ורגשותיו הפנימיים ביותר. מעורבותו ומערכת היחסים האישית שלו אתנו מבוססות על מהותנו ועל מעשינו.

אחד הנושאים המרכזיים של פסח הוא השגחה פרטית. השם "פסח" מתייחס לכך שבמכת בכורות ידע ה' אלו מן המצרים
 היו בכורות ואלו לא היו בכורות. אם יחשוב אדם שלא ישימו לב למעשיו וינסה להצניע מעשה-מרמה, מזכיר לו ה' כי
 "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". כלומר, 'כשם שידעתי את מצבנו של כל מצרי במכה העשירית, כך אני מודע
 לפרטים האישיים ביותר של קיומך, כולל אלו שאותה מסוגל להסתיר מן הזולת.'

לא רק מכת בכורות, אלא כל נְסֵי מצרים והנבואות אשר חזו מראש את הנסים הללו, מכילים את מסרו של חג הפסח: ה' כאן, הוא יודע הכל, והשגחתו וחסדו נתונים לכל אדם. אכן, המסר של יציאת מצרים והאירועים שלה הם הבסיס לאמונתנו בה'.

חלק שלישי: חירות לנפשם של בני ישראל

יציאת מצרים לא רק העניקה לעם ישראל חירות גופנית וזהות לאומית, היא אף שחררה את נפשם של בני ישראל כדי שיוכלו לממשה באמצעות לימוד התורה, קיום המצוות וצמיחה אישית. זאת המורשת היהודית להשגת חירות אמיתית.

1. הרב אליהו דסלר, מכתב מאליהו, כרך ב' עמ' 18 – פסח אינו רק חגיגה של החירות ההיסטורית, אלא גם הזמן למצוא חירות לנפשנו.

“זמן חרותינו” הוא השפעה מיוחדת של חירות הניתנת לכל נפש מישראל בזמן ההוא ... הזמן הזה אינו תאריך היסטורי גרידא לחוג בו חגיגת שמחה שעברה, אלא שמידי שנה בשנה הנו זמן בו מסוגלים אנו ללחוץ למען חירות נפשנו.

כיצד לוחם האדם “למען חירות נפשו”?

מושג יסודי הוא ביהדות כי חירותו האישית של האדם נקבעת רק לפי בחירתו החופשית בנושאים מוסריים. היהדות מבונה כי אדם מורכב מן היצר הטוב - כלומר, הנטייה לפעול באופן חיובי ויוצר ולבנות את עצמו כאדם מעודן - ומן היצר הרע, כלומר הנטייה לפעול באופן שלילי והרסני. מטרת החיים היא לבחור לפעול על פי היצר הטוב, ולצמצם את השליטה של היצר הרע על מעשינו. לכן, כדי להגיע לחירות הנפש, חייב האדם להתגבר על השפעותיו של היצר הרע. כפי שמתארים המקורות להלן, המצווה לחפש את כל החמץ (מזונות המכילים מים ואחד מחמשת מיני דגן – חיטה, שעורה, כוסמין, שיפון ושיבולת שועל – שהיה להם הזמן להחמיץ) ולהתפטר ממנו לפני פסח (שמות יב:יח-כ) מסמלת את תהליך ההתנתקות משלושה היבטים של היצר הרע: (1) הדחף לעשות רע, (2) אנוכיות והאדרה עצמית, (3) עבודת אלילים.

בסיפור הבא, מוצגת דוגמה להתגברותו של אדם על נטיית יצרו הרע, אשר גורם לו להיות מרוכז בעצמו ולכעוס.

תלמידיו המסורים של הרב יצחק הוטנר (תרס"ו-תש"ס, 1906-1980), ראש ישיבת חיים ברלין בניו יורק, התייחסו אליו בכבוד והדר הראויים למלך.

ניתן אפוא לדמיין את חוויית ליל הסדר של הרב הוטנר עם תלמידיו. ראש הישיבה יושב בראש השולחן, כשהוא מנהל את הסדר ביד רמה, והתלמידים שזוכו להשתתף, שותים בצמא את דבריו ואת חידושיהם.

בכל שנה היה תלמיד אחד, שתפקידו בליל הסדר היה למוזג את כוסות היין המלכותיות שעמדו ליד כל משתתף. אבל בשנה אחת, כאשר החל התלמיד למלא את כוסו של ראש הישיבה בין אדום בוהק, נעה ידו מעט. חלק מהיין נשפך על השולחן, ועוד יין נשפך על הקיטל הלבן (הלוק לבן אותו לובשים בליל הסדר ובימים נוראים), הצחור, של ראש הישיבה.

התלמידים שנכחו במקום נחרדו. שתיקה ירדה על החדר. הרב הוטנר התבונן בקיטל שלו הנקוד בכתמי יין, חיך ואמר בלשונו הייחודית, “קיטל ללא יין הוא כמו מחזור ליום כיפור ללא דמעות!”

במשפט אחד רומם ראש הישיבה את האירוע המצער – כפי שרק הוא ידע לעשות.

(הרב פסח קראהן, Reflections of the Maggid, עמ' 257).

שלושת המקורות הבאים מתארים כיצד מייצג החמץ את הדחף לעשות רע.

2. תלמוד בבלי, ברכות יז:א עם רש"י – החמץ מייצג את היצר הרע, את הדחף לעשות רע, אשר מהווה מכשול למערכת היחסים שלנו עם הקב"ה.

ור' אלכסנדר, בתר דמצלי (לאחר שהתפלל) אמר הכי (כך), רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב, שאור שבעיסה ושעבוד מלכות, יהי רצון מלפניך שתצילנו מידם ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם.

רש"י

שאור שבעיסה - יצר הרע שבלבנו, המחמיצנו.

כאשר נותנים לבצק מספיק זמן לתפוח הוא מחמיץ, וזמן שהייה הזה מסמל עצלות. היצר הרע משול לחמץ משום שהוא מתגבר בזמן עצלות: הוא תמיד מחפש את הדרך לפתות אותנו בזמן שבו ההתנגדות תהיה מעטה ביותר. על מנת להכין מצה, שהיא הפכה של החמץ, חיוני לעבוד בהתלהבות ובמהירות (כדי להבטיח כי לא תעבורנה יותר מ-18 דקות מן הרגע שבו מתערבב הקמח עם המים ועד שהבצק אפוי בשלמותו).

3. ספר החינוך, מצווה קיז – ביעור החמץ מסמל את רצוננו לעבוד את ה' בהתלהבות ובמהירות.

ועל כן בהרחיק החמץ, שהוא נעשה בשהיה גדולה, מקורבנו, יקח דמיון לקנות מידת הזריזות והקלות והמהירות במעשי השם ברוך הוא, וכמו שאמרו זכרונם לברכה הוי קל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות [רצון אביך שבשמים].

4. הרב אליעזר פאפו, פלא יועץ, חמץ – המצווה לבער את החמץ מייצגת את תשוקתנו לבער מעצמנו את היצר הרע.

מצות בעור חמץ היא... לבער את רוח הטמאה ואת היצר הרע מקרבנו. ולכן כל היד המרבה לבדק הרי זה משבח.

במקור הבא אנו רואים כיצד מייצג החמץ את התכונה השלילית של הגאווה.

5. ספר החינוך, מצווה קיז – החמץ הוא לחם שתפח - מנופח, מלא בעצמו, כמו אדם המתרשם מגדולת עצמו - אף על פי שהוא עשוי מאותם החומרים של המצה השטוחה, הענווה.

לפי שהשאור מגביה עצמו... ולכן נתרחקו, לרמוז כי תועבת ה' כל גבה לב.

הסיפור הבא מדגיש את החשיבות של ביקורת עצמית כחלק מתהליך הצמיחה, לעומת ביקורת כלפי הזולת.

בקהילה הירושלמית – יהודים שומרי מצוות שהגיעו לירושלים במהלך המאה ה-18 – נהוג לזרוק גרעיני חיטה ואגוזים על החתן בשבת בבוקר בטרם חתונתו, כסמל לברכה האלוקית שעתידה לשרות עליו (ראה ברכות נ:ב). בשבת זו חובש החתן הצעיר את השטריוול (כובע פרווה רחב) בפעם הראשונה, והוא ממשיך לחבוש אותו במהלך שבוע ה'שבע ברכות'.

זוג ירושלמי צעיר נהנה מסעודת 'שבע ברכות' בביתם של הורי הכלה בחול-המועד פסח. הכל היה טוב ונעים, עד שהציץ החתן במרק שלו ונדהם. באמצע המרק צף גרעין חיטה! בבית חמיו מוגש חמץ בפסח עצמו! הוא נעשה מודאג מאוד, התפטר בשקט מגרעין החיטה, ולא אכל כמעט דבר בהמשך הארוחה.

למחרת בבוקר בבית הכנסת שאל הרב שמואל סלנט (תקל"ח-תרס"ט, 1838-1909, רבה של ירושלים באותה תקופה) את החתן למה נפלו פניו. הוא הסביר את מה שאירע בארוחה בבית חמיו, וקונן: "אולי טעיתי טעות חמורה כאשר התחתנתי עם משפחה זו". הרב סלנט הושיט את שתי ידיו והסיר בזהירות את השטריימל מעל ראש החתן. כאשר הפך אותו, ראו שניהם כיצד נופלים גרעיני חיטה על הארץ. הכל היה ברור: הגרעינים הגיעו לשם בשבת שלפני החתונה, ומשם צנח אחד לקערות... הרב הביט בחתן הצעיר, וזה חיך בהקלה גדולה.

ובכן, בטרם נתבונן בחמיו של הזולת, עלינו לבדוק את שלנו. בטרם נבקר את רענו, כדאי שנבדוק את עצמנו (מתוך הרב פסח קראהן, *Around the Maggid's Table*, עמ' 244-6).

לבסוף, ביעור החמין מסמל את סילוק העבודה הזרה על כל צורותיה, כפי שמתואר במקור הבא.

6. הרב מרדכי בכר, *Gateway to Judaism*, עמ' 197 (מעובד) – ביעור החמין מתוכנו מסמל את הדחף לשחרר עצמנו מעבודת האילים על כל צורותיה.

במהותה, עבודת האילים היא לקיחת דבר בלתי משמעותי, ללא קיום עצמאי, וניפוח חשיבותו מחוץ לפרופורציה של ערכו האמיתי. בין אם מתבונן האדם באחד מאיתני הטבע או בחתיכת עץ ומכנה אותם 'אלוהים' ובין אם הוא מחשיב את עצמו כמציאות הנעלה ביותר, שאינה תלויה בה' – מדובר בעבודת אילים. רעיון זה מיוצג על ידי החמין, שהוא במהותו מצה מנופחת [מבוסס על "שני לוחות הברית", פסחים, תורה אור 13].

כאשר אנו עוסקים בניקוי יסודי של הבית במטרה להסיר את כל החמין, קונים מוצרי מזון כשרים לפסח ומכינים את המטבח לפסח, עלינו לחשוב על הסרת עקבות של דחפים שליליים, אגוצנטריות, ועבודה זרה מתוך עצמנו ובכך להפוך את עצמנו ל'אזורים נקיים מחמין' (הרב שמשון רפאל הירש, חורב ב', פרק 62, פיסקה 404).

חירות רוחנית מהשפעתו של היצר הרע היא רק הצעד הראשון; זהו אמצעי למטרה נעלה יותר. ברצוננו להיות חופשיים, אך חופשיים לעשות מה? תהליך התקשרות למטרה עליונה יותר הוא הביטוי הנעלה של חירות הנפש.

7. הרב שמשון רפאל הירש, השנה היהודית, עמ' 76-77 – חירות ממגבלות היא מצב ניטראלי. על מנת לאפשר לצלם האלוקים שבאדם להאיר, ולצעוד את הצעד הבא, יש להכיר בכך שה' הוא מקורה של החירות הזאת.

חירות, שפירושה בעינינו גאולה ממצוקה ושבירת השלשלאות, היא רק "שלילת הרע". היא מצב שבו הוסר המכשול העומד בדרך להגשמת תפקידו של בן אנוש. מצב שבו פונה מקום לצלם האלוקים להאיר באדם.

כדי שיתממש תפקיד זה, כדי שצלם האלוקים יצא אל הפועל, חייב האדם שיצא לחופש והשתחרר מן המיצר להכיר בה' אשר לו הוא חב את שחרורו מן המצוקה ואת חירותו. האדם החופשי חייב לקבל את שחרורו ואת חירותו כמתנת הא-ל. עליו לזהות כי ה' הוא מקור חירותו, ועליו לחוש קשור אל ה' לנצח, ולעבוד אותו בדיוק בגלל חירות זו.

באיזה אופן מעניק לנו ה' חירות? ה' נתן לעם ישראל את התורה ואת המצוות כאמצעי לבניית מערכת יחסים עמו, כמסגרת לחיים וכדי למטח את נשמת ישראל.

8. פרקי אבות ו:ב; הרב חיים פרידלנדר, שפתי חיים, כרך א' עמ' 45 – לימוד התורה וקיומה הם האמצעים להשגת חירות אמיתית.

משנה מסכת אבות פרק ו משנה ב

אמר רבי יהושע בן לוי... ואומר "והלוחות מעשה אלהים המה, והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות". אל תקרא חרות אלא חירות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה ...

ר' חיים פרידלנדר

אלו החשים עצמם "חופשיים" מן המצוות אינם חופשיים כלל, אדרבא, הם כבולים חזק מאוד, כל אחד מהם הוא עבד נרצע לתאוותיו. התורה היא – ורק היא – נותנת את החירות והממשלה על התאוות. "אל תקרא חרות אלא חירות" (אבות ו, ב). המצליח להשתחרר מתאוותיו ומולך עליהן – הוא המלך האמיתי.

הסיפור הבא מדגים את השאיפה העמוקה לטפח את הנשמה היהודית, אפילו בנסיבות בלתי-אפשריות, וגם מעניק גילוי של השגחה פרטית.

בימים שלפני הגלסנוסט, ביקרתי בברית המועצות דאז להיפגש עם היהודים הסובייטיים ולסייע בלימוד התורה ושמירתה. ידענו כי ההוראות לנקוט אמצעי זהירות קיצוניים אינן מוגזמות. הגענו לבניין שבו נקבעה הפגישה ודפקנו בשקט ורק פעם אחת, על מנת לא למשוך את תשומת לבם של השכנים. הדלת נפתחה במהירות והוזמנו פנימה. לשמחתנו, התאספו כמעט שלושים איש, כאשר הצפי היה לחמישה או שישה בלבד. צעיר אחד, סאשה, בלט במקום. דיבורו הרך והבעת פניו הרגישה הראו לי כי מדובר באדם בעל פנימיות מעודנת ביותר.

לאחר שהוצגו כולם, החל הלימוד. נכון, היו רק שני חומשים עבור שלושים תלמידים, אך הייתה התלהבות מחשמלת ורצון כה עז ללמוד, שנדמה היה כי הלימוד מחבר את כל המוחות והנפשות לגוף אחד. הדיון, השאלות והתשובות, ההערות וההארות התעופפו בחדר. למרבה הצער, אף הזמן התעופף וחלף במהירות. הייתה זו זכות אמיתית ללמוד ציבור כזה. תשומת הלב שלהם לכל הברה שנאמרה ונחישותם להבין כל ניואנס של כל אות היו מרגשות. לא ידעתי מי מרוויח יותר מן השיעור – התלמידים או המורים.

כאשר סיימנו, ניגש אחד מן המשתתפים, דוקטור מווילנה, לפסנתר שעמד בפנינת החדר, והתחנן כי נלמד אותו ניגון יהודי. שרנו מספר צלילים, ובתוך דקות עמדו כל יושבי החדר על רגליהם ושרו ורקדו לצלילי המוזיקה! כאשר נעמדנו אני וחברי ללכת, נעמד אף סאשה ואמר, "רבנים, בטרם תלכו, ברצוני לומר כי אין בפי מילים להודות לכם על מה שהענקתם לנו הערב. הרשו לי להביע מעט את תודתי בהזמנתכם לסעודת פרידה בביתי מחר בשעה 12:00 בצהריים." התרגשנו מן המחווה וקיבלנו בשמחה את הזמנתו של סאשה.

למחרת, כהבעת תודה על סעודת הפרידה, וכדי לציין את הכבוד וההערכה שאנו חשים כלפיו, החלטתי להביא עמי מתנה – כיסוי לחלות-שבת. הכיסוי היה עשוי מבד לבן, ועליו רקום מגן דוד תכול והמילים "שבת שלום" כתובות בעברית. איכשהו, הרגשתי כי זאת המתנה המושלמת לסאשה.

הגענו לדירתו של סאשה בשעה 12:00 בדיוק, ונדהמנו לגלות כי נוכחים לא רק המשתתפים בשיעור אמש, אלא גם לפחות עוד תריסר אנשים חדשים. נראה היה כי כולם שמחים לראות אותנו והם ברכו אותנו בחום. במרכז השולחן, במקום בולט, היתה מצה אחת יחידה, אשר כנראה נשמרה בדקדקנות מאז פסח עבור אירוע מיוחד כלשהו. על בקבוק קריסטל ובו יין מועט, בגובה כחמישה סנטימטרים, הייתה מודבקת מדבקה ועליה כיתוב עברי "יין מירושלים". היו גם מעט ירקות, מעט פירות חתוכים ועוגות חתוכות לקוביות קטנות. ברוב לב דחקו בנו כולם, "אנא שבו, התכבדו..."

כאשר קם סאשה כדי להביא משהו לשולחן, הלכתי בעקבותיו אל המטבח. רציתי להגיש לו את מתנתו בצנעה. "סאשה, זאת מתנה עבורך." הוא נראה מופתע ונבוך, ונטל בהיסוס את השקית. צפיתי בו כאשר פתח אותה, הוציא את כיסוי החלה ופרש אותה לאט. לאחר שהתבונן רגע בכיסוי, פרץ סאשה בבכי. נבוכותי, ועמדותי שם, לא יודע מה לומר או איך להגיב. לאחר מספר שניות התעשת סאשה, וללא אומר ודברים הוביל אותי אל מחוץ למטבח לסוף הפרוודור אל כוך קטן, שם עמד ארון ספרים גבוה ובו מספר ספרי קודש מתפוררים במדף העליון. סאשה טיפס על סולם והוציא בזהירות משהו מבין שני כרכים גבוהים.

"לא תאמין כמה זמן ייחלתי לדבר כזה," אמר לי. הוא רכן והגיש לי את מה שהוציא. היתה זו מפית נייר חד-פעמית לבנה, מקופלת. פתחתי אותה בזהירות והתבוננתי בה. על חזיתה צוייר בלורד כחול מגן דוד, ובאותו לורד כחול נכתב בעברית "שבת שלום". סאשה לקח את כיסוי-החלות הנאה שנתתי לו, קיפל אותו והניחו בין שני הספרים. הוא ירד מן הסולם, הצביע על המפית שהחזקתי בידי ואמר לי בשקט, "זה בשבילך".

(”מתנה בלנינגרד“, כתב הרב דוד גולדווסר, מתוך It Happened in Heaven, הוצאת פלדהיים).

נקודות לסיכום החלק השלישי:

- פסח הוא הזמן שבו נוכל למצוא חירות לנפשנו. למעשה, ביעור החמץ מסמל את רצוננו לשחרר את נשמותינו מן הדחפים ההרסניים ומן האנוכיות של היצר הרע.
- ה' נתן לעם ישראל את התורה ואת המצוות כאמצעי לבניית קשר עמו, כמסגרת לחיים, וכדי לטפח את הנשמה היהודית.

חלק רביעי: לחיות מחדש את גאולת מצרים

פסח הוא דוגמא קלאסית לחג שבו אנו אוכלים ושותים, וחיים את הרעיונות שאותם מייצג החג. אנו משנים את האווירה הביתית ע"י סילוק כל מוצרי החמץ, משנים את התפריט שלנו לאכילת מצה ונמנעים לחלוטין מאכילת מוצרים שהם חמץ. אנו בטלים ממלאכתנו והופכים סעודה חגיגית לחוויה חינוכית, מלהיבה רבת עוצמה – ליל הסדר.

מדוע מזכירים להתאמץ כל כך? האם לא היה קל יותר אילו רק השקענו זמן מה במחשבה על יציאת מצרים ועל מסריה? המקורות להלן משיבים על שאלה זו.

1. ספר החינוך, מצווה טז – האדם מעוצב ומושפע על ידי מעשיו. לכן כולל חג הפסח פעולות רבות, המבטיחות כי יציאת מצרים ומסריה יתקפו בתודעתנו לנצח.

ראוי לנו לעשות מעשים המראים בנו ממעלה הגדולה שעלינו בה באותה שעה. ומתוך המעשה והדמיון שאנחנו עושים נקבע בנפשותינו הדבר לעולם. ואל תחשוב בני לתפוש על דברי ולומר, ולמה זה יצוה אותנו השם יתברך לעשות כל אלה לזכרון אותו הנס, והלא בזכרון אחד יעלה הדבר במחשבתנו ולא ישכח מפי זרענו ...

דע כי האדם נפעל כפי פעולותיו. ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עוסק בהם, אם טוב ואם רע ... ואפילו רשע גמור ... אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצוות, ואפילו שלא לשם שמים, מיד ינטה אל הטוב, ובכח מעשיו ימית היצר הרע, כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות. ואפילו אם יהיה אדם צדיק גמור ולבבו ישר ותמים, חפץ בתורה ובמצוות, אם יעסק תמיד בדברים של דופי, כאילו תאמר דרך משל שהכריחו המלך ומינהו באומנות רעה, באמת אם כל עסקו תמיד כל היום באותו אומנות, ישוב לזמן מן הזמנים מצדקת לבו להיות רשע גמור, כי ידוע הדבר ואמת שכל אדם נפעל כפי פעולותיו...

ואחר דעתך זה, אל יקשה עליך מעתה ריבוי המצוות בענין זכירת נסי מצרים, שהם עמוד גדול בתורתנו, כי ברבות עסקינו בהם נתפעל אל הדבר.

אין ספק כי לזייוותה התורה רק לחשוב על יציאת מצרים במשך שבוע אחד בשנה, היום כבר לא היה איש אשר שמע על יציאת מצרים. זכירה בלבד של האירועים המרכזיים של ההיסטוריה היהודית או קריאה עליהם מדי פעם אינן מספיקות כדי להחדיר בנו את המסרים של עבדות, חירות, לאומיות יהודית והשגחה פרטית. לכן חג הפסח הוא מעשי-חוויתי, ולא רק קונצפטואלי (הרב מרדכי בכר, Gateway to Judaism, עמ' 191). כך, סדר הפסח וכל מצוות החג הם המאפשרים לנו ממש לחיות מחדש את חוויית הפסח (עיי' במדריך של "מורשה" לחוויית ליל הסדר).

נוכל לסיים כעת עם ההבנה, כי חוויית הפסח מעניקה לנו מודל, שמלמד אותנו כיצד לרתום רעיונות מרוממים ולתרגם אותם לפעולות חיוביות במהלך השנה כולה.

2. הרב עקיבא טיץ, Living Inspired, עמ' 25-22 – חג הפסח מלמד אותנו סוד בסיסי לחיים. בכל שלב בחיים, ניתנת לאדם בתחילה התעוררות מלאכותית על מנת להראות לו למה יוכל להגיע, כשם שעם ישראל התעורר והתרגש בזמן הנסים הנפלאים במצרים. לאחר מכן, מסיר ה' את ההתלהבות ומאפשר לנו לעבוד ולממש את הרעיונות הנשגבים, כשם שעם ישראל היה צריך ללכת במדבר כדי להגיע להר סיני.

המסלול הטבעי של כל חוויית חיים מתחיל מתוך התלהבות ובמהרה דוהה והולך עד לאכזבה. הבה ננתח את התופעה הזו וננסה להבינה ...

כדי להציל את עם ישראל ממצרים היה צורך בסיוע חיצוני. האלוקים הופיע בעוז והדר ורומם אותנו רוחנית, על אף שלא היינו ראויים לכך במהותנו ולא זכינו בכך על ידי מעשינו. אך לאחר שניצלנו, לאחר שעוררו בנו את הנשמה, לאחר שנהיינו מודעים למציאותנו הגבוהה יותר - היה עלינו לשלם, להרוויח ביושר את החוויה. כאשר עובד האדם כדי להגיע בזכות לרמה שקודם קיבל בחסד, הוא רוכש רמה זו באמת. במקום שיראו לו רמה רוחנית, ישותו הופכת להיות ברמה זו.

זהו סוד החיים. בראשיתו של כל שלב בחיים, מתעורר האדם באופן מלאכותי, אך על מנת לרכוש את עומק האישיות הנדרש מאיתנו, מסיר הקב"ה את ההשראה. הסיכון הוא נפילה לאדישות ודיכאון; האתגר הוא להיאבק עד שנגיע בחזרה אל נקודת ההשראה, ותוך כדי כך נבנה אותה לנצח בתוך אישיותנו. מכות מצרים וקריעת ים סוף היו מהממות מעבר לכל דמיון, אבל אחר כך מניח אותנו ה' במדבר ומעמיד לנו אתגר לפלס את דרכנו עד להר סיני. במצרים הוא מראה לנו את הרם עשר הרמות של הרשע כאשר אנו צופים פסיביים, ואילו במדבר הוא מביא עשר רמות של רשע שיתנגדו לנו ומעמיד בפנינו את האתגר להשמיד אותן [ראה תלמוד בבלי, ערכין טו:א; מכתב מאלהו ב:לד].

הרעיון הזה חוזר על עצמו בכל מקום... כמו אב המלמד את בנו ללכת: בתחילה תומך האב בילד כאשר הוא צועד את הצעד הראשון, אבל אחר כך על האב לרפות את אחיזתו; אין דרך אחרת ללמוד והילד מוכרח לצעוד צעד מיוחד לבדו. רק לאחר מכן, כאשר הוא מסוגל ללכת בכוחות עצמו, יכול הוא לחוש את אהבת אביו באותו רקע אשר קודם לכן חש בו נעזב. למרבה הצער, רוב האנשים אינם יודעים את הסוד הזה... ראשית מגיע שלב של התרגשות חיובית בלתי מציאותית, פרץ אנרגיה. אחר כך מאתגרים אותך החיים לטפס חזרה, באופן עצמאי, אל הישגים אמיתיים.

הדפוס הכלול שלב של השראה חיצונית, ולאחר מכן שלב של עבודה מתוך מוטיבציה עצמית, נמצא, למשל, במעבר מילדות לבגרות, בנישואין וכן בלימוד תורה. בכל תחומי החיים, האתגר של השלב השני הוא לזכור את הראשון, להחזיק בהתלהבות של אותו זיכרון, ולנצל אותו כחומר בערה לצמיחה מתמדת (הרב עקיבא טיץ, שם, עמ' 24-28).

רבי צדוק הכהן רבינוביץ מלובלין כותב (צדקת הצדיק א') כי הסוד בשמירה על ההתלהבות בחיים הוא לפעול במהירות, כאשר נמצא האדם עדיין בשלב הראשון של התלהבות חיצונית. לאחר מכן, כאשר נמוגה ההתלהבות החיצונית, עליו להמשיך לנוע באיטיות ובהתמדה אל החזון שנוצר כאשר היה עדיין בשלב הראשון.

נקודות לסיכום החלק הרביעי:

☞ מטרת חג הפסח היא שהאדם יראה את עצמו "כאילו הוא יצא ממצרים".

☞ דמיון כי היית שם. ראה את עצמך יוצא מעבדות-מצרים בבוקר אביבי אחד, בוקר מדהים יותר מכל הבקרים בהיסטוריה. נסה לחוש את התחושה הברורה של נוכחות ה' לאחר שחזית בנסים. תאר לעצמך את מחשבותיך ושיחותיך עם ידידיך על כך שהייתם עדים ושותפים ללידתו של עם ישראל – להפיכתו ממשפחה של שוכני-מדבר לעם סגולה ונושאי דבר-ה' אל העולם.

- אנו נדרשים להטמיע בעצמנו אותם מחשבות, רגשות ומסרים שהיינו חשים אילו היינו שם בפועל. לכן פסח אינו רק זמן לזכור את יציאת מצרים; עלינו לחוות אותה מחדש באמצעות ריבוי פעולות, מילים, מאכלים, שירים, תפילה ולימוד.
- בסיפורו של חג הפסח טמון סוד החיים. בכל שלב בחייו, מקבל האדם בתחילה השראה מלאכותית המראה לו למה יוכל להגיע, כשם שמכות-מצרים המופלאות עוררו התלהבות בעם ישראל. אחר כך מסיר ה' את מקור ההשראה, ומאפשר לנו לעבוד בפועל על מימוש ההתרוממות הזו, כשם שעם ישראל הלך דרך המדבר כדי להגיע להר סיני.
- המפתח לחיים של רוממות מתמשכת הוא לנקוט פעולה מיידית כאשר האדם מתעורר – פעולה זו משולה ל"כי בחפזן יצאת מארץ מצרים". לאחר מכן, כאשר ההתרגשות פגה, על האדם לפעול למען מטרתו באיטיות ובהתמדה, ולנצל את זיכרון השלב הראשון למען התלהבות מתמשכת, וכחומר בערה לצמיחה מתמדת.

סיכום השיעור

מה הייתה מטרתה של יציאת מצרים?

יציאת מצרים הייתה שלב חיוני בלידתו של עם ישראל. בני ישראל נאלצו לעבור את ההשפלה של שעבוד בארץ זרה ואת אובדן הזהות הלאומית המאפיין מיעוט בארץ נוכרייה. מטרתה של היציאה מעבדות לחירות הייתה שעם ישראל יהפוך להיות עם ה', ובכך יגשים את מטרתה של בריאת העולם.

מדוע יצר הקב"ה את עם ישראל בטרם הכניס אותו לארצו?

על אף שקיומה של מולדת הוא חיוני לזהותם הלאומית של רוב עמי העולם, עם ישראל התהווה במדבר. כך, קיומו אינו תלוי במיקום גיאוגרפי והוא ממושיך להתקיים גם כאשר הוא בגלות.

כיצד גילתה היציאה הנסית ממצרים את ההשגחה הפרטית?

יציאת מצרים ועשר המכות שקדמו לה הראו כי ה' מושל בכוחות הטבע ושולט בכל הנעשה בעולם. המכה העשירית במיוחד, שבה מתו אף בכורות שנוולדו ממערכות יחסים אסורות שהיו נסתרות מן הציבור, חושפת כי ה' יודע אף את הפרטים האינטימיים ביותר בחייהם של האנשים.

מה מאפיינת החירות עבור נפש היהודי?

חירותה של הנפש היהודית מתאפיינת בשליטה עצמית. כל עוד שולטים בחייו של האדם הכלים של רדיפת הנאה וכבוד, אין הוא נחשב חופשי. כך, יציאת מצרים הייתה רק שלב מקדים, אשר העניק את ההזדמנות לזכות לחירות הרוחנית של מתן-תורה, לאחר ארבעים ותשעה יום.

ביצד נוכל להגיע לאידיאל המוצג בהגדה של פסח, שכל אחד יראה את עצמו כאילו הוא – אישית – יצא ממצרים?

ליל הסדר מתוכנן כך שיאפשר לנו לחוות מחדש את גאולת מצרים. אדם נפעל לפי פעולותיו. כאשר אנו מעסיקים הן את לבנו והן את מוחנו באמצעות השתתפות פעילה במצוות הרבות של ליל הסדר, אנו מתעלים לרמה גבוהה יותר מכפי שניתן היה באמצעות מחשבות בלבד.

ביצד מסייע לנו חג הפסח לרתום רעיונות מרוממים ולהוציאם מן הכוח אל הפועל במהלך השנה?

סיפור יציאת מצרים מראה כי רגעי השראה הנם חולפים. כשם שלאחר ההתרוממות הגדולה של יציאת מצרים הגיעה ההליכה דרך מדבר סיני, כך יש להמשיך בעבודה הקשה של צמיחה אישית במהלך חיינו היום-יומיים, השגרתיים. המפתח להצלחה במעשי ידינו הוא לזכור את רגעי ההתעוררות המרגשים ולנצל אותם כמנוף למעשים חיוביים ולצמיחה אמיתית.